

excusat eam, etiam et laudat tacentem. Denique illud quantæ prærogativæ, quantæ excellentiæ fuit, quod resurgentem a mortuis prima videre, prima tangere meruit (53)?

5. Sed jam transeamus ad alia. Bonum quidem est nos hic esse, ubi datur fiducia peccatoribus; sed oportet etiam cætera non tacere. Itaque et in continentia ipsa, quæ est panis quintus, tria nihilominus invenio, unde merito clamare possim: *Quia fecit mihi magna qui potens est* (Luc. 1, 49). Forte parvum aliquid reputatis continentiam vestram; sed ego non ita. Scio enim quos habeat oppugnatores, et quantæ illam necesse sit esse virtutis, ut possit resistere talibus. Primus siquidem continentiam nostræ hostis caro est, adversus spiritum concupiscens. Quam domesticus hostis! quam periculosa lucta! quam intestinum bellum! Hostem hunc crudelissimum nec fugere possumus, o anima mea, nec fugare; circumferre illum necesse est, quoniam alligatus est nobis: nam, quod periculosius est et miserabilius, hostem nostrum ipsi cogimur sustentare, perimere eum non licet. Vide ergo quam sollicite te custodire necesse sit ab ea, quæ dormit in sinu tuo. Verumtamen non est hic solus adversarius mihi; alium adhuc habeo, qui circumcinxit et obsedit me undique: et si ignoratis, hostis ille est præsens sæculum nequam. Conclucit inimicus vias meas, et per quinque portas, quinque videlicet corporis sensus, jaculis suis vulnerat me [*alias*, appetit me], et mors intrat per fenestras meas. Sufficere nimis poterant isti duo: sed, heu me! ecce video ventum validum venientem ab aquilone, a quo panditur omne malum. Et nunc quid superest aliud? *Domine, salva nos, perimus* (Matth. viii, 25). Ecce enim malleus universæ terræ; ecce serpens, callidior cunctis animantibus; ecce inimicus ille, quem nec videre possum: quanto minus cavere? Neque enim est colluctatio servare volentibus continentiam: continentiam autem dico non a sola luxuria, sed a cæteris quoque, sicut necesse est, vitiis et peccatis: non est illis colluctatio adversus carnem et sanguinem tantum, sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae in cœlestibus (Ephes. vi, 12). Et quis est qui jacula eorum ignea possit extinguere? *Paraverunt enim sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde* (Psal. x, 3); sed et *narraverunt ut absconderent laqueos, et dixerunt: Quis videbit eos?* (Psal. lxxiii, 6. Nunc quidem aperte et violenter, nunc occulte et fraudulenter, semper autem malitiose et crudeliter

impugnant et persequuntur nos. Et ad hæc toleranda, ne dicam superanda, quis idoneus? Credo jam vobis aliquatenus innotescit continentiam difficultas, ut juxta Apostolum sciatis quæ a Deo donata sunt vobis (I Cor. ii, 12). Omnino enim in Domino facimus hanc virtutem, et ipse ad nihilum deducit tribulantes nos. Ipse est qui non modo carnem nostram cum concupiscentiis suis, sed et præsens sæculum nequam cum curiositatibus et vanitatibus suis, etiam et ipsum cum tentationibus suis conterit Satanam sub pedibus nostris. Nunquid non merito dixeram inveniendum in continentia, unde clamarem: *Quia fecit mihi magna qui potens est?*

6. Jam vero sexti panis fragmenta accipite. Est autem panis iste gratia promerendi, bona scilicet æternæ vitæ. Quam gratiam in tribus maxime constare arbitror: in odio præteritorum malorum, et contemptu præsentium honorum, et desiderio futurorum. Septimus quoque panis est spes obtinendi, cujus nihilominus teneo fragmenta tria; et eorum sapor dulcis admodum gutturi meo. Tria, inquam, sunt quæ sic roborant et confirmant cor meum, ut nulla me penuria meritorum, nulla consideratio propriæ vilitatis, nulla æstimatio cœlestis beatitudinis, ab altitudine spei dejicere possit in ea firmiter radicatum. Desideratis ea, an reservanda sunt propter eum qui dixit: *Mel invenisti? comede quod sufficit tibi* (Prov. xxv, 16). Sic completur quotidie quod de se ipsa Sapientia prophetavit: et nunc idipsum video, quoniam *qui edunt me, ait, adhuc esurient* (Eccli. xxiv, 29). Proinde non vos protraham ultra, sed nec vestram fraudabo esuriem; quoniam quidem sic paratos vos video, ac si necdum sumpseritis quidquam. Tria considero, in quibus tota spes mea consistit: charitatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatem redditionis. Murmuret jam, quantum voluerit, insipiens cogitatio mea, dicens: Quis enim es tu, aut quanta est illa gloria, quibusve meritis hanc obtinere speras? Et ego fiducialiter respondebo: Scio cui credidi, et certus sum quia in charitate nimia adoptavit me, quia verax in promissione, quia potens in exhibitione: licet enim ei facere quod voluerit. Hic est funiculus triplex qui difficile rumpitur, quem nobis a patria nostra in hunc carcerem usque demissum firmiter, obsecro, teneamus: ut ipse nos sublevet, ipse nos trahat et pertrahat usque ad conspectum gloriæ magni Dei, qui est benedictus in sæcula. Amen.

PRO DOMINICA I NOVEMBRIS.

SERMO I.

De verbis Isaie, vi, 1, « Vidi Dominum sedentem, » etc.

1. Vidi Dominum sedentem super solium excelsum

et elevatum, et plena erat omnis terra majestate ejus. Sublimis quædam visio prophetico nobis sermone describitur. Vidi, inquit, Dominum sedentem. Ma-

(53) Hic Magdalena confunditur cum Maria sorore Lazari, et Peccatrice, ut sermone 2 in Assumptione. Dubius Bernardus sermone 12 in Cantica.

gnum spectaculum, fratres, et beati oculi qui vident. Quis non toto desiderio concupiscat tantæ majestatis gloriam contemplari? Hoc quippe sanctorum omnium unicum semper desiderium fuit. Ipse est enim in quem desiderant angeli prospicere, quem videre vita æterna est. Sed aliam, fratres, audio prophetæ ejusdem, et ejusdem Domini longe dissimilem visionem. Siquidem Isaias iste est, qui in alio loco sic loquitur: *Vidimus eum, et non erat ei species neque decor; et æstimavimus eum tanquam leprosum* (Isai. LIII, 2), etc. Ubi illud primum considerandum est, quod communis illa, hæc prophetiæ prærogativæ propria videatur. Non sine causa sane ibi, *vidimus*, scriptum est; et hic, *vidi*: nisi ut illam quidem intelligas esse communem, hanc vero excellentiæ singularis. Siquidem absque specie et decore ¶44 vidit eum, et sprexit Herodes: viderunt ipsi quoque Judæi, qui et dinumeraverunt omnia ossa ejus. Jam vero super hac visione beata manifeste propheta denuntians ait: *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei* (Isai. XXVI, 10).

2. Multifarie ergo multisque modis non solum locutus in prophetis, sed et visus est a prophetis. Agnovit eum David minoratum ab angelis; Jeremias etiam vidit eum in terris cum hominibus conversantem; Isaias modo super solium excelsum, modo non solum infra angelos aut inter homines, sed tanquam leprosum se vidisse testatur, id est non in carne tantum, sed in similitudine carnis peccati. Tu quoque si desideras videre sublimem, humilem prius Jesum videre curato. Intuere prius exaltatum in deserto serpentem, si videre desideras regem in solio residentem. Ista te humiliet visio, ut illa exaltet humiliatum. Reprimat et sanet ista tumorem tuum, ut illa repleat et satiet desiderium tuum. Exinanitum vides? non sit otiosa visio, quia exaltatum otiose videre non poteris. Similis eris illi, cum videris eum sicuti est: esto et nunc similis ei, videns eum sicut propter te factus est. Si enim ne in humilitate quidem similitudinem ejus abnuis, certa tibi sublimitatis quoque similitudo debetur. Nunquam ille socium tribulationis a communione gloriæ patietur arceri. Denique usque adeo non dedignatur passionis suæ consortem et in regnum admittere secum, ut in cruce confitens latro eadem die cum eo fuerit in paradiso. Hinc est quod ait etiam ad apostolos: *Vos estis qui permansistis mecum in tribulationibus meis, et ego dispono vobis regnum* (Luc. XXII, 28, 29). Quia ergo si compatimur, et conregnabimus: sit interim meditatio nostra, fratres, Christus, et hic crucifixus. Ipsum ponamus signaculum super cor, signaculum super brachium nostrum. Ipsum amplectamur brachiis quibusdam vicariæ dilectionis, ipsum sequamur studio piæ conversationis. Hoc enim iter, quo ostendatur et nobis ipse, qui est

(54) In plerisque manuscriptis continua serie sermones tres sequentes junguntur, et fere deest quintus, qui nova commentatio est in verba Isaiæ: sed tamen in Colbertino et Albo Mantellorum codici-

salutare Dei: sane non jam sine specie et decore, sed in claritate tanta, ut majestas ejus repleat orbem terrarum.

3. Opportune siquidem visione prima, tanquam hiemali adhuc tempore, non super solium, sed in inferiori atque humiliori habitatione videtur. Duplicem quippe solet habere magna domus quælibet mansionem, æstivam superius, inferius hiemalem. Igitur dum ipsa etiam discipulorum corda brumali adhuc glacie stringerentur, et Petrus quoque non minus gelido corde, quam corpore calefaceret se ad prunas; tempus omnino non erat habitandi in solio, vel potius apparendi. At ubi cantabitur canticum novum: *Hiems abiit et recessit, flores apparuerunt in terra nostra* (Cant. II, 11, 12); opportune jam tunc ascendetur in solium, et habitabit Dominus in excelso.

4. Puta ergo Isaiam, cum hæc loqueretur, illius gloriam temporis oculo prævidisse prophetico: *Vidi*, inquit, *Dominum sedentem super solium excelsum*, etc. Sed quid putamus? quale est solium istud, fratres? Neque enim Altissimus in manifestis vel manufactis inhabitat. Nulla omnino materia corporalis apta tanto solio, tantæ fabricæ congrua, digna tanto habitatore videtur. Vivis est construenda lapidibus fabrica spiritualis, quam vera et æterna Vita sua inhabitatione dignetur. Quod si minus tanto ædificio sufficit angelica creatura, prævaricatorum utique minorata præcipitio: suscitetur certe de terra inopem, et de pulvere erigatur pauperem, ut collocet eum cum principibus, et solium gloriæ compleat. Et fortassis propterea ipse qui vidit, non modo excelsum solium; sed et elevatum quoque describit: ut proinde et angelorum stabilis celsitudo, et hominum misericors elevatio designetur. Quæ sequuntur, diligentiores et ipsa considerationem desiderare videntur: ideoque sufficiat hodie vel cœpisse.

¶45 SERMO II (54).

De verbis Isaiæ prophetæ, VI, 1, 3.

1. *Plena erat*, ait contemplator noster de eo, quem super solium viderat, *majestate ejus omnis terra*. Adveniat, Domine regnum tuum, ut majestate tua sicut cœlum repletur, repleatur et terra. Ut quid enim princeps hujus mundi tanto ubique furore debacchatur, nisi quia terra data est in manus impii? Sed hæc est hora ejus, et potestas tenebrarum. Erit certe quando qui in cœlo locum non habuit, et ab ipsa quoque terræ superficie exturbabitur miser, cavernis utique subterraneis recludendus. Hinc quippe propheta David sanctorum prosperitate præmissa, de maligno et angelis seu membris ejus adjecit, et ait: *Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ* (Psal. I, 4). Nulla jam tunc tentandi facultas erit.

bus reperitur. Et in libris Florum quinque isti sermones laudantur. Vide lib. x, cap. 9 et 10. Observa voces *seraphim* et *cherubim* in singulari scribi cum littera *m*, in plurali cum *n* in vetustis libris.

inquietandi nulla libertas ; possibilitas nulla nocendi. Replebitur majestate Domini omnis terra, quando jam voluntatis ejus transgressio nulla erit ; magis autem quando creatura ipsa liberabitur a servitute corruptionis hujus, propter quam ingemiscit et parturit usque adhuc. Erit enim cœlum novum, et terra nova ; ut quaqua verteris oculos, in ipsa tibi rerum facie, divina videatur quodammodo resplendere majestas.

2. Sed et est tibi altera quædam terra propinquior, et super hac amplior, justiorque sollicitudo. *Nemo quippe carnem suam odio habuit* (Ephes. v, 29). Consolare ergo eam, ut et ipsa requiescat in spe audiens nimirum, quia replebitur majestate Domini omnis terra. Quomodo enim nunc carnem nostram, dilectissimi, majestas divina repleat, cum et magnus ille Paulus, primitias tantum spiritus habens, ingemiscat miserabiliter satis, et dicat : *Scio quia non est in me, hoc est in carne mea, bonum ?* (Rom. vii, 18.) Et certe jam non dominabatur peccatum in ejus mortali corpore (Rom. vi, 12). Nota tamen adhuc, et corpus mortale perhiberi, et peccati quoque solum dominium negari. Erat enim etiam tunc lex peccati in membris ejus (Rom. vii, 23), quam quidem majestatis plenitudo cum venerit, prorsus excludet. Non solum autem, sed et novissima inimica destruetur mors. Replebitur ergo majestate Domini terra nostra, quando prorsus de medio fiet et peccati omnis sensus, et debitum mortis. Replebitur, inquam, omnis terra nostra Domini majestate, quando resurrectionis gloria vestiatur, induet immortalitatis stolam, configurabitur denique claritati corporis Christi. *Salvatorem siquidem exspectamus, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ* (Philipp. iii, 20). Quid adhuc murmurat, caro misera, quid adhuc recalcitras, et adversus spiritum concupiscis ? Si te humiliat, si castigat, si redigit in servitutem ; id profecto in tuo genere non minus tua interest quam ipsius. Quid eis invidet, qui de operibus vermium, et murium pellibus ingloriam plane gloriam mendicare non erubescunt, cultu indigno viris, interdicto et mulieribus ; semetipsos dehonestantes potius quam ornantes ? Reformet ipsi, aut magis certe deformet corpora sua ; te, si fueris corpus humilitatis, reformabit idem artifex qui formavit. Illam, si non desipis, præstolabere manum, ut quod fecit, ipsa reficiat.

3. Jam vero quid in ipsa prophetica visione sequatur attende : *Et ea, inquit, quæ sub ipso erant, replebant templum.* Propterea sane dixit : *Humiliare sub potenti manu Dei, ut exaltet te in tempore visitationis* (I Petr. v, 6). Vide ut sub ipso inveniaris, alioquin non poteris esse cum ipso. Quid enim ? putas, indifferenter admittet homines in illud tantæ beatitudinis templum, qui ne ipsos quidem angelos indifferenter reliquit in eo ? aut non discernet inter glebas, qui discrevit inter stellas ? Examinabit certe argentum, qui ipsum quoque au-

rum probavit, et reprobavit. Qualem ergo, putas, necesse est hominem inveniri, qui repudiati locum angeli sortiatur ? Plane immunem ab omni iniquitate, sed ab ea maxime, quæ in ipso quoque angelo, non ad levem offensam, non ad momentaneam iram inventa est, sed ad odium sempiternum. Semel turbavit superbia regnum illud, concussit muros, etiam prostravit ex parte et parte, non modica. Quid ergo ? Facilene deinceps admittenda videtur ? Nunquid non odit civitas illa, et vehementer hujusmodi pestem abominatur ? Certi estote, fratres, eum qui superbis non pepercit angelis, nec hominibus parciturum. Non est contrarius sibi ipsi, non est personarum acceptor ; similia sunt judicia ejus. Sola ei placet humilitas, sive in angelo, sive in homine ; et qui sedet in throno, solos eligit subditos, e quibus repleat templum. Scriptum quippe est : *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, et humilia respicit in cælo, et in terra ?* (Psal. cxii, 5, 6.) Vide autem ne forte Michaelis verbum sit, superbo illi dicenti : *Similis ero Altissimo, in faciem resistentis.* Michael quippe interpretatum dicitur, *quis ut Deus ?*

4. Bene ergo propheta cum dixisset, vidisse se Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum ; ne forte aut excelsum intelligeres de eo dictum qui ait : *Ascendam super altitudinem nubium* (Isai. xiv, 14) ; aut elevatum referres ad eos homines, qui in superbiam eriguntur, addidit : *Et ea quæ sub ipso erant, replebant templum ;* ut manifeste intelligas, non eam altitudinem commendari, quæ extollitur adversus eum ; sed eos in templo, sive in solio fore, qui sub eo sunt, alios quidem excelsos stabilitate solida, alios ex imo levatos miseratione divina. Ac ne forte objicias, ditioni ejus universa subesse, nec quidquam determinationis habere quod ait : *Quæ sub ipso erant :* ut solam, quæ voluntaria est, et ex fervore charitatis procedit, approbaret et commendaret Dei subjectionem, addidit et de seraphim, de quibus et nos loco suo dicemus, quod ab eo fuerit datum.

5. *Et ea, inquit, quæ sub ipso erant, replebant templum.* Ab initio siquidem creaverat angelos Deus, in quibus beati illius templi plenitudo constaret : sed non in omnibus beneplacitum est ei, quia *et in ipsis, ut scriptum est, angelis suis reperit pravitatem* (Job. iv, 18). Fuit quippe in eis qui diceret : *Ponam sedem meam ad aquilonem* (Isai. xiv, 13) ; et populum qui sibi crederet, habuit. Miser ipse, qui sine Deo esse maluit, quam sub Deo ; miseri et illi, qui videntes furem cucurrerunt cum eo. Exierunt infelices, et vacuus relictus est locus, quem accipiat alter. Nonne Deo subjecta eris, anima mea ? Alioquin nec tibi locus erit in templo, quia *quæ sub ipso erant, replebant templum.* Frustra pulsabunt fatuæ virgines, in vanum clamabunt, ubi impletæ fuerint nuptiæ discumbentium, et janua clausa erit. Infelix anima, cui a nuptiis illis contigerit excludi ! Infelix de quo clamabitur : *Tollatur impius, ne videat glo-*

riam Dei (Isai. xxvi, 10). Utquid enim lucem hanc temporalem miser ille videt, qui gloriam illam non merebitur intueri? Utinam nihil unquam vidisset oculus meus, si illa, quod avertat Deus, frustrandus est visione! Eant superbi, insolescant magis; extollantur, inflentur, appetant semper in cumulo apparere: ut cum venerit æquitatis linea, a plenitudine ejiciantur. Tu vero non sic, sed Deo subjecta esto. anima mea, subjecta sane ex animo, subjecta cum fervore devotionis; quia *seraphim stabant super illud*. Cum quibus stemus et nos hodie, fratres, nec dimoveamur a templo isto, in quo omnes dicunt gloriam, quia gloriam contemplantur Domini nostri Jesu Christi, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

SERMO III.

De verbis Isaiaë prophetæ, vi, 2.

1. Non vobis arbitror excidisse de duobus seraphim hodie nobis habendum esse sermonem, §17 propter illud Isaiaë, qui postquam Dominum sese vidisse testatus est super solum residentem, addidit, seraphim stare super illud. Seraphim quidem, dilectissimi, sicut frequenter audistis, nomen est supernorum spirituum, ordinis unius de novem, ipsiusque summi atque supremi. Verum hoc loco, ut arbitror, non in ea ponitur significatione, præsertim cum innumera illa sint agmina, hic vero duo tantum seraphim describantur. Et ego quidem, fratres, si licet in hac parte unicuique abundare in suo sensu, in duobus seraphim duplicem arbitror intelligi creaturam rationabilem, angelicam scilicet et humanam. Nec mireris hominem seraphim factum: memento quia Creator et Dominus seraphim factus est homo. Ad contumeliam tuam, o superbe, qui creatus inter angelos, inter angelos stare non meruisti, ecce rex noster novos in terra angelos fabricaturus advenit. Atque, ut tabescas amplius, et livore proprio torquearis; non qualescunque, nec inferioris alicujus ordinis angelos, sed seraphim Audi enim quid ipse loquatur. *Ignem, inquit, veni mittere in terram; et quid volo, nisi ut accendatur?* (Luc. xii, 49.) Vult ergo seraphim fabricari, ut ibi stent, unde tu corruisti. *Seraphim, inquit, stabant super illud*. Utquid ergo tu, qui mane oriebaris, Lucifer, in veritate non stetisti, nisi quia seraphim non fuisti? Seraphim quippe *ardens vel incendens* interpretatur. Tu vero habuisti, miser, lucem, sed ardorem non habuisti. Bonum erat tibi, si ignifer magis esses quam lucifer, nec tam immoderato appetitu lucendi, ut eras frigidus ipse, frigidam quoque eligeres regionem. Dixisti enim: *Ascendam super altitudinem nubium, sedebo in lateribus aquilonis* (Isa. xiv, 13, 14). Quid festinas mane oriri, Lucifer? quid gloriaris super sidera, quibus aliquando clarius rutilare videris? Brevis omnino erit gloriatio tua. Sequitur te Sol justitiæ, quem te esse vana simulatione jactabas, cujus fervore pariter et splendore in nihilum redactus omnino dispareas. Frustra quoque paras venturum in fine sæculorum

A Dominum, tanquam veri solis ortum, in damnato illo quem assumpturus es homine prævenire, et extolli super omne quod dicitur, aut colitur Deus; quia et tunc adventus ejus illustratione penitus destrueris.

2. Quam melius, et certe non ad insipientiam sibi, Joannes Baptista, siquidem et ipse lucifer fuit, non sua præsumptione, ne et ipse fur esset et latro, sed Dei Patris auctoritate præmissus est ante Dominum! *Ecce, inquit, mitto angelum meum ante faciem tuam* (Luc. vii, 27), etc. Habes et in psalmo de eodem: *Paravi lucernam Christo meo* (Psal. cxxxii, 17). Ille enim erat lucerna ardens et lucens: et voluerunt Judæi ad horam exsultare in lumine ejus, sed non ipse. Unde ergo? Ipsum interroga, ipse de se loquatur. *Amicus, inquit, sponsi stat, et gaudio gaudet propter vocem sponsi* (Joan. iii, 29). Stat ergo Joannes: neque enim arundo est vento agitata. Stat quia amicus est, stat quia ardens est, et seraphim stare describuntur. Vere amicus sponsi, qui procedentis de thalamo suo non æmulatur gloriam, sed parat viam, sed prædicat gratiam; ut et ipse de plenitudine ejus accipere mereatur. Lucet ergo Joannes, tanto utique clarius, quanto amplius fervet: tanto verius, quanto minus appetit lucere. Fidelis lucifer, qui Solis justitiæ non usurpare venerit, sed prænuntiare splendorem. *Non sum ego, inquit, Christus; venit fortior me post me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamenti*; et illud: *Ego baptizo vos aqua, ille baptizabit vos Spiritu sancto et igne* (Joan. i, 20, 26, 27, 33). Ac si manifeste lucifer dicere videatur: Quid admiramini intuentes splendorem meum? Non sum ego sol; longe alium videbitis eum, in cujus comparatione tenebræ sum, et non lux. Ego, tanquam sidus antelucanum, matutino vos rore perfundo; ille emittet in fervore radios suos, solvet glacies, paludes siccabit, argenteas calefaciet, pauperibus erit pro vestimento. Nec sane dissonat a verbo judicis vox præcursoris, sed manifeste ignem a Joanne promissum Christus exhibuit, dicens: *Ignem veni mittere in terram*.

§18 3. Dicas fortassis, in igne ut fervorem, sic et splendorem esse. Non contendo, licet fervore ei quodam modo substantialior videatur. Ipsum potius audiamus, quid magis in igne commendat. *Ignem, ait, veni mittere in terram; et quid volo, nisi ut ardeat?* Cognovisti certe quid velit. Sed ne illud quidem ignoras, quod vita in voluntate ejus (Psal. xxix, 6); et servus sciens, nec faciens Domini voluntatem, plagis plurimis habeat vapulare (Luc. xii, 47). Quid lucere festinas? Nondum illud advenit tempus, in quo fulgebunt justi, sicut sol, in regno Patris eorum. Interim perniciosus est iste appetitus lucendi: fervere enim multo melius. Denique si tam vehementer splendorem desideras, quod videri vis, esse curato; et primum quære fervorem, nec dubium quin et splendor adjiciatur tibi. Alioquin incassum laboras, quia vanus splendor absque fervore. Mutuata, aut magis certe simulata lux est,

quæ non ab igne præcedit. Quod autem alienum est, ad modicum poteris usurpare. Erit major confusio, quod non erat tuum, tuum voluisse videri. Luna, ut aiunt, habet absque fervore splendorem, sed et ipsum mutuatur a sole; ideoque tam frequenter, imo et semper mutatur, nec unquam in eodem statu permanet. Sic profecto *stultus ut luna mutatur, sapiens permanet ut sol* (Eccli. xxvii, 12). Ille, inquam, stultus, qui in decore suo perdidit sapientiam, id est qui refriguit in splendore.

4. Cecidit ergo Lucifer ut fulgur de cælo; *seraphim vero stant super illud*. Stant plane seraphim; quia charitas nunquam excidit (I Cor. xii, 8). Stant attoniti et suspensi in contemplatione sedentis in throno, stant in æterna incommutabilitate et æternitate incommutabili. Tu sedere tentasti, o impie, propterea tui moti sunt pedes, et effusi sunt gressus tui. Filius est qui sedet in throno, Dominus sabaoth, cum tranquillitate iudicans omnia. Sola sedet Trinitas, quæ sola habet immortalitatem [*alias, immutabilitatem*]; sola est apud quam non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Seraphim vero stant immutabiles quidem, sed suo modo, non in ejus comparatione. Stant extentes se et intendentes in eum, in quem prospicere concupiscunt. Qui sedere præsumpsit, seipso voluit esse contentus: unde solam hodieque malitiam esurit; quia solam habet hanc a semetipso. *Cum loquitur mendacium, de proprio loquitur; quia mendax est, et pater ejus* (Joan. viii, 44). Quod audis de verbo mendacii, intellige et de opere malitiæ. Et licet male sibi in malo complaceat, sufficere tamen sibi nunquam poterit nec in ipso. Sola proinde sedet Trinitas summa, quæ sola habet in se esse: in se est, et ideo sola vere est; sola se fruitur, sola nullius eget, sola sufficit sibi ipsi.

SERMO IV.

De verbis Isaiaë prophetæ, vi, 2.

1. Cum dixisset propheta, quia *seraphim stabant*, adjunxit deinde, et ait: *Sex alæ uni, et sex alæ alteri*. Quid sibi volunt alæ istæ, fratres? Ergone etiam cum hiems transierit, et sedebit Rex super solium, volandum adhuc erit et ipsis seraphim, ut possint diversis occurrere necessitatibus diversorum, ab imminentibus liberare periculis, opem ferre laborantibus, in tribulatione positos consolari? Absit ut in illo æternæ beatitudinis regno necessitas, aut periculum, aut labor, aut tribulatio sit, cui oporteat subveniri. At quid ergo tunc alæ? Placet mihi statio illa, omnino sic volo manere, nec aliquid prorsus admitto, quo mihi stabilitas illa depereat. Verum tamen scio, beate Isaia, quod propheta es tu, et spiritum ejus habes, qui abundantia pietatis excedit hominum non modo merita, sed et vota. Salva mihi sit illa tam amata stabilitas: jam si quid alæ istæ ad beatitudinem addiderint, non recuso. Credo au-

(55 56) B. Hieronymus.

tem sicut in statione immutabilitatem, sic et in volatu alacritatem promitti, ne videlicet insensibilis quædam et quasi lapidea stabilitas æstimetur. Sed dicas: Etsi alas habere necesse est, quare tam multas? Quid sibi vult multiplicitas ista pennarum? Audi quod sequitur: *Duabus alis velabant caput, duabus pedes, et duabus volabant*. In quibus verbis videre mihi videor, quod de statione dictum est, volatu manifestius explicari. Quo enim seraphim volant, nisi in eum, cujus ardent amore? Vide flammam quasi volantem, et stantem simul; nec miraberis jam seraphim stantes volare, stare volantes.

2. Sed quia diximus quo volant; ipsas quoque quibus volant alas exigere religiosa curiositas vestra videtur. Certius posset et credibilis testimonium perhibere, cui datum est et videre. Ego tamen opinor non incongrue pennas istas agnitionem et devotionem intelligi posse, quibus in eum, qui supra ipsos est, seraphim rapiuntur. Levat quippe cognitionis ala, sed sola non sufficit. Ruit citius qui una tantum ala volare contendit: et quo magis attollitur, pejus colliditur. Experti sunt hoc philosophi gentium, qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum. Denique traditi in reprobum sensum, usque in ipsis etiam passiones ignominiaë corruerunt (Rom. i, 21, 26, 28); adeo vera probatur illa sententia: *Scienti bonum et non facienti, peccatum est illi* (Jac. iv, 17). Sic et zelus absque scientia, quo vehementius irruit, eo gravius corruit, impingens nimirum atque resiliens. Ubi vero intelligentiam charitas, agnitionem devotio comitatur; volet secure quisquis ejusmodi est, volet sine fine, quia volat in æternitatem.

3. Jam super ea, quæ præmittitur, capitis et pedum velatione exstat a Patribus probata sententia, Dei caput, pedesque velari, eo quod lateat quid ante mundum fuerit, quidve futurum sit post ejus consummationem. Et hoc quidem pro eo, quod distincte in Latinis codicibus scriptum est: *Caput ejus et pedes ejus*. Testatur autem interpret noster (55-56) in Hebræo verbum esse commune, quod interpretari possit *ejus*, et *suam*; ut seraphim juxta Hebræi sermonis ambiguitatem, vel faciem pedesque Dei, vel suam faciem ac pedes operire dicantur. Unde et mirum videri potest, cur e duobus eum magis in interpretatione elegerit sensum, quem visionis ipsius consequentia minus videtur admittere, ut videlicet volarent, et velarent pariter caput pedesque sedentis, nisi quod Origenis expositionem secutus est in hac parte.

4. Quod si de ipsis quoque seraphim licet accipere, sic pingere ea, ut operto capite et pedibus, solum appareat corpus medium, sed et ipsum quoque non penitus, propter eas nimirum alas, quibus volare perhibentur. Considero siquidem quasi quoddam caput, corpus et pedes meos in verbis Apostoli,

quibus ait : *Quos enim præscivit et prædestinavit, conformes fieri imaginis Filii sui : et quos prædestinavit, hos et vocavit; quos autem vocavit hos et justificavit; quos autem justificavit, hos et magnificavit* (Rom. viii, 29, 30). Itaque initium meum solius gratiæ est, et non habeo quid mihi in prædestinatione attribuam, sive vocatione. Non sic sane ab opere justificationis alienus sum : operatur et illud gratia, sed plane mecum. Videsne quemadmodum seraphim in medio appareat aliquatenus? Porro consummatio quidem et ipsa solius gratiæ est : nec est mihi in hac parte, vel cum ea, sive in ea gloriari, quasi coadjutor videar, aut cooperator. Velat itaque seraphim caput suum duabus pennis, si et veraciter cognoverit, et humiliter fateatur, quia misericordia eum sola prævenit. Velat et pedes alis æque duabus, si misericordiæ quoque, quæ subsecutara est, nec ignarus extiterit, nec ingratus. Quam sane capitis et pedum velationem et nunc quoque negligere non oportet, licet tunc maxime perficienda sit, quando iudex sedebit super solium, et astantes sibi seraphim et agnitione veritatis subtilius illustrabit, et inflammabit vehementius charitatis ardore. In quorum numero indignos nos servos nominis sui ipsa, de qua locuti sumus, 950 constituere dignetur misericordia, quæ ab æterno est et usque in æternum super electos, in medio quidem aliquatenus ostendens liberum arbitrium, meriti gratia; principium vero et finem omnino soli vindicans sibi : ut sit nobis alpha et omega Dominus Deus noster; et pro utroque jure clamemus : *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (Psal. cxiii, 4). Amen.

SERMO V.

De verbis Isaïæ prophetæ, vi, 1, 3.

1. Commendant nobis, sacræ litteræ Christum Dominum et ex Patre, et in Patre, et cum Patre, et a Patre, et pro Patre, etiam et sub Patre. Quod dicitur, ex Patre, ineffabilis est nativitas; quod in Patre, consubstantialis unitas; quod cum Patre, æqualitas majestatis. Sane enim tria hæc ab æterno. Cæterum si ex Patre nascens; quid in Patre, aut cum Patre? Non incongrue forsitan in Patre cubans, cum Patre sedens dicatur. Et audite consessus hujus, et hujus accubitus rationem. Sicut enim sessio majestatem, sic consessio æqualitatem exprimit majestatis, præsertim cum sit ei sedes a dextris Patris, non sane sub pedibus, vel quasi a tergo. Et sedere quidem jam quiescere est, sed jacere magis. Quid autem delectabilius et quodammodo dulcius esse videbitur Filio, quod in Patre est, an quod cum Patre omnibus præest? In quo putas horum summa illa pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, et singularis requies Domini competentius assignetur? Etsi digne satis ore id exprimi nequeat, corde tamen forsitan pie concipitur : ut salva quidem in omnibus illius indivisibili simplicitate essentia, inter gloriæ æqualitatem, et substantiæ unita-

tem, velut similis quædam ei, quæ inter consessum et accubitus est, cogitari posse distinctio videatur.

2. Denique parum videtur sponsæ videre sedentem; cubantem sibi flagitat indicari. *Indica mihi, ait, quem diligit anima mea, ubi cubes in meridie* (Cant. i, 6). Sed et animæ omni, quæ sanum sapit, dulcius sapit per omnem modum quod Apostolus ait : *Qui adhæret Deo, unus spiritus est* (I Cor. vi, 17); quam quod apostolis dicitur : *Cum sederit Rex in sede majestatis suæ, sedebitis et vos judicantes* (Matth. xix, 28). Haud minus utique jucundior sessione cubatio. *Ego in Patre, ait Filius, et Pater in me est* (Joan. x, 38). Non potuit expressius substantiæ unitas commendari. Ubi enim uterque in altero, nihil quasi exterius licet, nihil interius cogitari; simplicissimam magis credi necesse est in ambobus substantiæ unitatem. Verumtamen aliquatenus huic simile est quod dicitur : *Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* (I Joan. iv, 16) : nisi quod hic quidem spiritualis quædam unio, secundum quod supra memoravimus : *Qui adhæret Deo; non quidem unum, id est non una substantia, sed unus spiritus est; illic vero naturalis potius et substantialis unitas designatur. Unde et habes in Evangelio : Ego et Pater unum sumus* (Joan. x, 30). Illud proinde juxta præfatam similitudinem, tanquam cubiculum Unigeniti, et quasi summa quædam requies Domini est. Nos quoque per hanc voluntatum unionem et adhæSIONEM spiritus, quam nimirum charitas facit pro nostro quidem modulo, in hoc suum cubiculum et in suam requiem factus etiam primogenitus introducit.

3. Jam vero quod dicitur a Patre, ambulans significat, et ad eum, quem proxime ipso præstante celebraturi sumus, spectat Incarnationis ejus adventum. Hinc nimirum et ipse ait : *Ego enim a Deo processi et veni* (Joan. viii, 42). In terris denique visus, et cum hominibus conversatus, medius nostrum, quem nesciebamus, stetit, verus quidem Emmanuel, *nobiscum Deus, nobiscum stans, sed pro Patre. Quod enim nobiscum stetit, adjutorium; quod pro Patre stetit, zelum designat. Paternam nempe quærebat in omnibus gloriam, cujus et venerat facere voluntatem. Cæterum si pendentem 951 consideres; si Christum et hunc crucifixum attendas, ibi maxime evidentissimeque eum sub Patre reperies. Hoc enim proprie ac specialiter ad humanæ pertinuit naturæ humilitatem, secundum quam ipse ait : *Pater major me est* (Joan. xiv, 28). Dicerene audebimus quod aliquando etiam fuerit sine Patre? Nemo id præsumeret, si non prior ipse dixisset : *Deus meus, Deus meus, utquid dereliquisti me?* (Matth. xxvii, 46.) Quasi quædam enim ibi derelictio fuit, ubi nulla fuit in tanta necessitate virtutis exhibitio, nulla ostensio majestatis.*

4. Habemus itaque Christum ex Patre nascentem, in Patre cubantem, cum Patre sedentem, a Patre ambulans, pro Patre stantem, sub Patre pendentem, sine Patre quodammodo morientem. Quoniam

igitur modo ex his vidisse eum credemus Isaiam, cum diceret : *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum?* Longe enim per omnem modum dissimilis ea visio fuit, de qua alibi idem propheta : *Vidimus eum, inquit, et non erat ei species neque decor : et æstimavimus eum tanquam leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum.* Idem utrobique vidit eundem; sed non vidit eodem modo, ac per hoc quodam modo non eundem. Ibi enim vidit eum lividum plagis, saturatum opprobriis, afflictum suppliciis, lacessitum injuriis. Vidit denique contemptibilem, vidit pendentem, vidit propter nos morientem, et ait : *Attritus est propter scelera nostra, cujus livore sanati sumus (Isai. LIII, 2-5).* Ibi, inquam, novissimus virorum apparuit et despectus; hic autem plena erat omnis terra majestate ipsius. Ibi vir dolorum, et sciens infirmitatem; hic Dominus sedens. Et illa quidem communis visio verbo pluralis numeri designatur : hæc autem tam singularis est, quam sublimis. Ibi ergo tanquam unus de multitudine : *Vidimus* ait; hic vero tanquam solus et solitarius, levans se supra se : *Vidi, inquit, Dominum sedentem, etc.* Sane competenter Dominus dicitur, qui sedere conspicitur. Sedere enim præsentis est, sedere dominantis est et regnantis. Maxime vero sedere super solium, dominationem notat; nam sedere simpliciter, aliquando et humiliationem. Cæterum, ut prædiximus, qui in Patre cubat delicias, cum Patre imperans sedet; ibi sponsus amabilis, hic dominus admirabilis; denique gloriosus Deus in sanctis suis, mirabilis in majestate sua.

5. *Vidi, inquit, Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, et plena erat omnis terra majestate ejus : et ea quæ sub ipso erant, replebant templum.* Quæ enim sub ipso erant? Nunquid ipsum quod dixerat solium? Quamlibet excelsum et elevatum, sub ipso tamen nihilominus erat. Si enim ipse super solium sedens, solium plane sub ipso. Et quomodo illud replebat templum? Deinde quando et ipsa jam terra omnis plena est majestate ejus; quomodo templum adhuc vel unde repletur? Enimvero discite ex his quæ audis, solium non machinam imaginari corpoream, sed angelicam intelligere creaturam. Si enim sedes sapientiæ est anima justis, quam dignior sedes angeli sancti? Hoc plane solium gloriæ ejus, excelsum per naturam, sed multo magis per gratiam elevatum. Excelsos enim fecit eos natura conditionis, elevatos gratia confirmationis, de qua dicitur : *Verbo Domini cæli firmati sunt (Psal. XXXII, 6).* Ea igitur agmina angelorum, in quibus sedet Deus, et quæ sub ipso sunt, templum replent, licet jam terra omnis ipsius plena sit majestate. Ubique enim regnat, ubique imperat, ubique majestas ejus, sed gratia forte non ita. Non, inquam, ubique sicut potestas, sic et voluntas ejus bona, et beneplacens et perfecta. Alioquin quid est quod dicimus : *Fiat voluntas tua, sicut in cælo et in terra? (Matth. VI, 10.)* Fit enim voluntas ejus de omnibus, fit per omnes, non in omnibus tamen. In electis spiritibus fit volun-

tas Dei, quando eis efficitur cum ipso una voluntas. Hæc sane adhæsiō spiritualis unum spiritum faciens, sicut multitudinis quoque credentium cor unum et anima una legitur exstitisse (*Act. IV, 32*). *Et ea quæ sub ipso erant, replebant templum.* Replebant omni benedictione spirituali, replebant consolatione divina, replebant divisionibus gratiarum, replebant denique fructu sanctificationis : siquidem domum tuam, Domine, decet sanctitudo. Replebant diversis charismatum donis, spiritu sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis; et replebant illud spiritu timoris Domini.

6. *Seraphim stabant super illud.* Nomen est ordinis angelorum summi atque supremi, ut merito stare super cæteros describantur: et ipsi tamen quamlibet cæteris præsentent, astant nihilominus Domino præsidenti, devotum utique ministerium, et plenum reverentiæ obsequium exhibentes. Aliter enim Domini, aliter angeli, aliter hominis intelligi convenit stationem. Stat Christus pro Patre zelans, Patris gloriam quærens; et tanquam fidelis Unigenitus, imo et primogenitus Patris, zelo Patris adjuvans adoptivos. Sic illum Stephanus stantem vidit (*Act. VII, 55*), quem habuit adiutorem : sic Propheta in adiutorium eum surgere precabatur, *Exsurge, inquit, Domine, adjuva nos (Psal. XLIII, 26).* Sane angelica statio ministratio est, dicente propheta : *Millia millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant (Dan. VII, 10).* Nam hominis quidem stare, persistere est in vigore animi, et observatione propositi. Sic Moyses stetit in confractione in conspectu Domini, ut averteret iram ejus : sic stetit Phinees, et placavit (*Psal. CV, 26, 30*). *Seraphim stabant super illud.* Quid sibi vult, quod non unum, plurimos stantes vidisse se perhibet propheta, sed duos? Duos siquidem ei apparuisse constat ex eo quod secutus adjunxit : *Sex alæ uni, et sex alæ alteri.* Et bene duo stabant : *Væ enim soli, quia si ceciderit, non habet sublevantem (Eccle. IV, 10).* Væ tibi, superbiæ spiritus, solitudinis et solitariæ præsumptionis amator : non stetisti in veritate; expulsus es; pes superbiæ stare non potuit. Solus sedere volens, tanquam fulgur cecidisti de cælo, non habiturus aliquando sublevantem.

7 *Sex alæ uni, et sex alæ alteri.* Ad quid multiplicitas ista pennarum? *Duabus, inquit, velabant caput ejus, et duabus pedes; et duabus volabunt.* Grande mysterium et profundum utique sacramentum! Attentas in vobis hæc verba desiderant aures, sed multo magis disertam in nobis linguam exigunt; maximeque animum spiritualem. Dico autem utcunque quod sentio, nec sane affirmans dico, sed conjectans quodammodo et opinans. Quid enim æstimare vetat, dejecto Lucifero, ad pervigiles excubias seraphim constitutos; sicut ejecto homine, teste Scriptura, cherubim ad custodiam posuit Deus? Nec incongrue forsitan cherubim flammeus traditur gladius (*Gen. III, 24*), ut a ligno vitæ incisio pariter et incensio, quibus nihil carni terribilins, ma-

num prohibeant corporalem. Porro seraphim tantum alas accipiunt, quarum velamine arceant oculum spiritualement. Denique *duabus*, inquit, *velabant caput ejus, et duabus pedes*; ut nec alta Dei, nec profunda ejus iniquus ille valeat contemplari. Erit cum revelabitur gloria Domini; sed non erit hoc nisi factum fuerit ante quod scriptum est, *Tollatur impius, ne videat gloriam Dei (Isai. xxvi, 10)*. Interim sane velatur caput, velantur pedes, ut medium quidem aliquid eidem impio videndum, sed ad invidendum utique relinquatur. Et velantur alis, quæ nimirum sic illum arceant, ut istos sustineant et sustollant.

8. Quærendum tamen prius, quibus alis volare dicantur; quia *duabus*, inquit, *volabant*. Nec incongrue forsitan duas istas naturæ, et gratiæ dicimus: præsertim cum prius quoque in his ipsis etiam solii celsitudo et elevatio a nobis fuerit assignata. Vivaci siquidem per naturam intellectu, et ferventi nihilominus affectu per gratiam in eum qui supra ipsos est extenti jugiter et intenti, stare quidem (ut diximus) per ministerium, sed et volare per studium perhibentur. Licet enim velent caput Domini, velent etiam pedes; sed sibi ista non velant, magis autem sedule volant et volitant inter ista, et alta potentiæ ejus, et profunda sapientiæ vestigantes. Nec sane scrutatores sunt majestatis, ut proinde opprimantur a gloria: quod non minus diligant quam intelligant, utpote quos **953** ille regit et agit Spiritus qui scrutatur etiam alta Dei. Superbus ille Lucifer, lucem præferens, non ignem habens, alteri tantum innixus alæ, casum facere potuit, non volatum. Exsultavit enim lucidus esse, non fervidus, non incensus, quod seraphim sonat. Non ergo stetit, quia contempsit; sed nec volare potuit, quod præsumpsit. Sustulit eum naturæ vivacitas, sed in suam plane perniciem, quippe quem defectus gratiæ mox dejecit. Nec dissimilis sane illorum casus, qui cum cognovissent Deum, non glorificaverunt, aut gratias egerunt: quo tandem merito traditi sunt in reprobum sensum, et obscuratum est insipiens cor eorum (*Rom. i, 21, 28*). Denique et ipsi eorum principi interpositum est velamen, quod nulla jam naturæ vivacitate pertranseat, ut ipsius, qui super solium sedet, caput aut pedes valeat intueri. Siquidem seraphim stantes et astantes duabus alis caput velant, duabus pedes.

9. Non est corporalis divina substantia, nec in formam hominum membris distincta corporeis. Spiritus est Deus; et quæ de eo dicuntur, spiritualiter vestiganda. Alioquin quis nobis revelabit hoc caput, et pedes istos, quos geminis alis seraphim velant, nisi Spiritus ipse, qui novit omnia quæ in eo sunt, et scrutatur etiam alta Dei? Ego enim opinor ipsa esse quæ in hoc loco capitis nomine designantur. Itaque secundum hunc sensum caput ejus, majestas ejus, potestas ejus, sempiterna virtus atque divinitas. Caput ejus, juxta illud propheticum: *Justitia tua sicut montes Dei*. Nempe quod sequitur,

A *Judicia tua abyssus multa (Psal. xxxv, 7)*, non incongrue forte videtur pedum posse appellatione signari. Sunt enim velut quidam pedes ejus, investigabiles viæ ejus, inscrutabilia judicia ejus, profundum sapientiæ ejus, et irreprehensibilis quædam, sed incomprehensibilis dispositio ejus. Ad hos pedes ipsum quoque Dominicæ incarnationis mysterium specialiter noscitur pertinere, et omnis pariter operatio nostræ salutis. Cernere est quam sit justitia illa sublimis, quam sicut montes Dei propheta esse miratur. Nostra enim (si qua est) humilis est justitia, recta forsitan, sed non pura. Nisi forte meliores non esse credimus, quam patres nostros, qui non minus veraciter quam humiliter aiebant: *Omnes justitiæ nostræ, tanquam pannus menstruæ mulieris (Isai. lxiv, 6)*. Quomodo enim pura justitia, ubi adhuc non potest culpa deesse? Recta proinde interim videri potest justitia hominum, si tamen peccato non consentiant, ut non regnet in eorum mortali corpore. Nam primi hominis in initio quidem non modo recta, sed etiam pura fuit, quandiu ei datum est nec sentire peccatum. Cæterum et hæc ipsa, quoniam firma non fuit, et puritatem facile perdidit, et ne ipsam quoque retinuit rectitudinem suam. Sane apud angelos justitia recta, pura, et firma est; sublimis quidem, sed adhuc longe inferior quam divina. Non enim innata est eis, sed a Deo collata: ut natura ipsa, quod ex se est, non modo justitiæ, sed etiam injustitiæ capax invenitur. Nunquid non ista est pravitas quædam, quam in angelis suis vera illa Justitia legitur invenisse? (*Job iv, 18*). *Non enim justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*, ait is qui Dei justitiam minime ignorabat (*Psal. cxlii, 2*). Nec ait: Omnis homo, sed, *omnis vivens*, forte, ut ne ipsos angelicos eum noveris spiritus excepisse. Vivunt enim et ipsi, tanto verius, quanto proprius adstant ei apud quem est fons vitæ. Nihilominus etiam justii sunt, sed ex eo, non coram eo; munere ejus, non in ejus comparatione. Ipse enim sibi justitia est, cujus voluntas non tam æqua, quam ipsa æquitas: et utraque non aliud quam ipsa substantia est. Illa ergo justitia verissime sicut mons est, quæ recta est, quæ pura est, quæ firma est, et, ut ita dixerim, etiam substantia est. Quanta in hoc capite latet altitudo! quando gloria est, quantaque sublimitas in hoc umbroso et condense monte reposita!

10. Quibus tamen putamus alis hoc caput seraphim velant, ut nulla sublimitate naturæ, nulla rationis **954** perspicacitate nequam oculus in illam queat irrumpere veri luminis claritatem? Duabus, ni fallor, alis, suæ videlicet ipsorum gloriæ, et felicitatis. Ineffabiliter siquidem delectantur in admiratione contemplationis illius; nec minus gloriantur in ipsius veneratione. Iniquus ille admirationem quidem, sed non venerationem habens, quia subdi noluit per venerationem, figi non valuit per admirationem. Denique admirationem ipsam in æmulationem convertit; nec venerari dignatus, sed

conatus est imitari. Quam melius seraphim sua ipsa admiratione felices, veneratione etiam venerabiles fiunt, veram in ipso habentes gloriam, cui servire regnare est, et apud quem omnis qui se humiliat exaltatur? Et nunc audi quemadmodum his duabus alis ipsum, quod diximus caput Domini ne iniquus ille inspiciat, velare seraphim videantur. Quoties enim sursum dirigit aciem, in angelicam statim felicitatem et gloriam malignus offendit; et offendit oculum pessimus humor, livor proprius, ut penetrare ultra non possit. Sic nimirum quasi gemitu quodam velamine, ne sublimiora prospiciat, invidus præpeditur; ad illorum, quos superiores habere dolet, modo quidem felicitatem, modo gloriam, modo utramque simul, reverberata acie contabescens. Quis enim tam gravis pruritus oculi, quam invidia est? Nec vero aliis livor invidus, quam aliena gloria et felicitate torquetur. Miseria enim, ut aiunt, invidia caret.

11. Sed et pedes Domini, quibus nimirum impenetrabilem iudiciorum ejus abyssum, et dispositionis ejus vias diximus investigabiles designari, duabus æque alis velant seraphim. Ego autem dico, prudentia et fidelitate. Cum enim et fideles pariter ministri sint, et prudentes; sic divina negotia gerunt, et saluti provident electorum, ut malignus ille deprehendere omnino non possit. Ex hoc pedum velamento factum reor, ut nesciens Dominum gloriæ fecerit crucifigi: ex hoc quotidie fieri, ut salutis nostræ negotiis ignorans serviat et invitus, sero postmodum plangens, quod dum obesse voluit, inventus est profuisse. Sic nimirum per administratorios spiritus illuditur ejus astutiæ, quod et fideles sint qui detegere nolint, et prudentes qui norint tegere divinæ erga nos providentiæ et dispositionis arcana.

12. Cæterum sicut e supremis duabus alis nequissimus ille admirationem habuit, sed non veneratio-

nem, ut diximus; sic e mediis quoque spiritualem ei intellectum natura, sed non etiam gratia affectum dedit. Sed nihilominus ex infimis istis facile satis animadvertere est, quam inventus sit fidelitatis expers, non autem similiter caruisse prudentia. Nisi tu forte alium aliquem putas esse, qui dictus est *callidior cunctis animantibus serpens* (*Gen. III, 1*). Forte etiam non incongrue dicimus quoniam eo ipso tam irrevocabilis casus ejus, irreparabilisque collisio fuerit, quod ex his quas diximus alis, sicut in parte dextra nulla adfuerit, sic in læva nulla defuerit. Non ita sane duo illi, quos prophetica nobis visio commendavit stantes, et astantes Domino majestatis. Cujus etiam duabus, ut dictum est, alis caput velant; ipsa equidem sua admiratione, in qua delectantur feliciter ac veneratione in qua sublimiter gloriantur: duabus etiam pedes, fidelitate videlicet atque prudentia. Porro duabus volant, naturæ, ut diximus, perspicacia et efficacia gratiæ. Sane mediam quasi quamdam longanimitatem nudam visibilemque relinquunt, longitudinem dico et benignitatem Dei, ad poenitentiam homines invitantis. Omnibus enim cernere est, quemadmodum solem suum super bonos et, malos oriri faciat, et pluat super justos pariter et injustos. Hac nimirum charitate verus ille Salomon quasi quædam media sua constravit propter filias Jerusalem (*Cant. III, 10*): ut quibus altiora se quærere et profunda vestigare non licet; in his saltem mediis valeant exerceri, et ad subtilium, sublimiumque exinde rerum **955** contemplationem promoveri aliquando mereantur. Cæterum nequissimus ille ex hac visione et in præsentem torquetur acrius, et gravius cruciabitur in futuro. Primum quidem, quod ipsam nobis longanimitatem benignitatis invidet; deinde, quod nequaquam sibi ipsi hac saltem occasione provideat, ut ad poenitentiam adducatur.

SANCTI BERNARDI

ABBATIS CLARÆ-VALLENSIS

SERMONES DE SANCTIS.

IN CONVERSIONE S. PAULI.

SERMO I.

Quomodo ad exemplum ejus converti debemus.

1. Merito quidem, dilectissimi, conversio Doctoris gentium ab universitate gentium festivis gaudiis hodie celebratur. Multos enim ab hac radice ramos produisse videmus. Conversus Paulus, conversionis minister factus est universo mundo. Et multos quidem olim in carne adhuc, sed non jam secundum

carne[m] ambulans, prædicationis officio convertit ad Deum; nunc quoque in ipso felicius vivens, et apud ipsum, ne adhuc quidem cessat ab hominum conversione: dico autem, exemplo, oratione, doctrina. Propterea denique conversionis ejus memoria frequentatur, quod et ipsa quoque memorantibus utilis inveniatur. In hac enim memoria et peccator spem veniæ concipit, ut provocetur ad poenitentiam; et